

Kirjauutisia

Kirjallisuudentutkija joutuu luontoon

Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen toimittamassa kokoelmassa *Äänekäs kevät: ekokriittinen kirjallisuudentutkimus* (SKS 2008), joka keskittyy kirjallisuuden ympäristöllisiin merkityksiin. Kirjan artikkeleissa tarkastellaan esimerkiksi Aino Kallaksen monimerkityksistä ”Pyhän joen kosta” (Kukku Melkas), Juhani Ahon lastuja kalastuksen etiikasta (Vesa Haapala) sekä hiljaista ja kirkasta luontoa amerikkalaisessa runoudessa ja elokuvassa (Markku Lehtimäki). Viimeksi mainitun tekstin jälkisanoina Lehtimäki kiinnittää huomiota ekokritiikin pääpyrkimysten erisuuntaisuuteen: yhtäältä ekokritiikki pyrkii edistämään ympäristöajattelua ja on siten poliittinen suuntaus, toisaalta se on myös tutkimusta, jonka kohteena ovat kulttuuriset tuotteet. Tämä jännite näkyy ja saa eri painotuksia uutta tutkimussuuntaa havainnollisesti esittelevässä kokoelmassa.

Yksi ekokriittisen mielenkiinnon kohde on nostalginen asenne luontoon, vaikkapa niihin auvoisiin lapsuuden kesiin, jolloin suvi oli suloinen ja laiho lainehti laaksoissa. Riikka Rossin ja Katja Seudun toimittama *Nostalgia: kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista* (SKS 2007) tarttuu tähän alkujaan lääketieteestä juontuvaan käsitteeseen, joka on ironian kanssa noussut aikakauttamme leimavaksi tunteeksi. Nostalgian ambivalenssia kuvaa toimittajien mukaan se, että

yhtäältä taantumuksellisuuteen yhdistetystä ”nostalgiasta kehittyi modernisaatiossa myös keino vastustaa ajan kulumista menneisyyden uudelleen kertomisen kautta.” Nostalgiaan läheisesti liittyvät utopian käsite ja illuusoiden menettämisen tunne ovat puolestaan pääteemoja Leena Eilitän tutkimuksessa *Ingeborg Bachmann’s Utopia and Disillusionment* (Suomalainen tiedeakatemia 2008).

Tuoreisiin artikkelikokoelmiin kuuluu myös Päivi Mehtosen toimittama *Illuminating Darkness: Approaches to Obscurity and Nothingness in Literature* (Suomalainen tiedeakatemia 2007). Otsikon mukaisesti teoksen kymmenessä artikkelissa pohditaan hämäryyden, tyhjyyden ja eiminkään kaltaisten käsitteiden ja teemojen paikkaa länsimaisessa kirjallisuudessa keskiajalta alkaen. Kokoelman punaisena lankana on osoittaa, miten hämäryyden kaltaiset kielelliset ilmiöt ja negatiiviset käsitteet muodostavat oman vahvan poetiikkansa esimerkiksi aforistisessa kirjallisuudessa tai sellaisten kirjailijoiden kuin Blanchot, Celan, Dryden tai Symborska tuotannossa.

Syksyn 2008 väitöskirjoissa tutkitaan muun muassa lasten ja nuorten kokemuksia kirjoittamisesta ja lukemisesta. Pirjo Suvilehdon tapaustutkimus lasten kirjallisuusterapiasta toteaa kirjoittamisen tukevan lasten kasvuprosessia, mutta päättyy peräänkuuluttamaan jatkotutkimusta terapian täsmällisemmistä vaikutustavoista (*Lasten luova kirjoittaminen*

psykkisen tulpan avaajana: tapaustutkimus pohjoissuomalaisen sairaalakoulun ja Pääatalo-instituutin 8–13-vuotiaiden lasten kirjoituksista, Acta Universitatis Oulensis 2008). Englantilaisen kirjallisuuden väitöskirjassaan *The Art of Sympathy: Forms of Moral and Emotional Persuasion in Fiction* (University of Helsinki 2008) Howard Sklar tutkii kirjallisuudentutkimuksen, sosiaalipsykologian ja empiirisen lukijatutkimuksen keinoin fiktion merkitystä nuorten tunne-elämän ja moraaliajattelun kehitykselle. Kirjallisuuden myönteisistä tunnevaikutuksista puhutaan usein empatiana (esim. Suzanne Keen, *Empathy and the Novel*), mutta Sklar tekee eron samastumisen (empatia) ja etäisyyden säilyttävän sympatian välille. Hän on erityisen kiinnostunut kertomuksista, joissa outo tai epäsympaattinen henkilöahmo herättää lukijoissa myötuntoa. Tutkimus valottaa tapoja, joilla kertomakirjallisuus voi muokata lukijan uskomuksia ja arvoja tunteiden kautta.

Kirjallisuuden ja kasvatuksen ohella toinen vireän tutkimustoiminnan kenttä on kirjan yhteisö eli kirjojen luomiseen, välittämiseen ja vastaanottoon liittyvät sosiaaliset ja institutionaaliset verkostot. Historioitsija Jyrki Hakapää laajentaa väitöskirjassaan *Kirjan tie lukijalle: kirjakauppojen vakiintuminen Suomessa 1740–1860* (SKS 2008) perinteisesti kansallisiin toimijoihin keskittynyttä kirjahistoriaa kartoittamalla varhaisten suomalaisten kirjakauppiaiden ja kirjavälittäjien yhteyksiä Itämeren alueen

maihin ja laajemmallekin. Kirjakauppa oli pari vuosisataa sitten tuulinen ala, jolla kulttuuriarvot ja taloudellisten voittojen tavoittelu joutuivat usein törmäyskursille. Hakapää selvittää seikkaperäisesti suomalaisten kirjakauppiaiden taistoja penseiden pariisilaiskollegojen kanssa, tullin harhautusyrityksiä sekä suomalaisten markkinoiden merkitystä ruotsalaisille kustantajille. Usein vain lyhyen aikaa toimineet paikalliset kirjavälittäjät ja kaupat onnistuivat vaikeuksista huolimatta levittämään ja vakiinnuttamaan kirjakulttuuria Suomessa. Tälle pohjalle syntyivät 1800-luvun loppupuolella monet yhä tänä päivänä toimivat kirja-alan instituutiot Kustannusyhdistyksestä Akaateemiseen kirjakauppaan ja suuriin kustantamoihin.

Kirjojen omistamiseen ja kiertoon 1700-luvun suomalaisissa kaupungeissa keskittyy puolestaan Cecilia af Forsellesin ja Tuija Laineen toimittama *Kirja kulttuuri kaupungissa 1700-luvulla* (SKS 2008). Lukemisharrastus kohdistui ensisijassa uskonnolliseen kirjallisuuteen ja tietokirjallisuuteen: kirjallisuuden tuli tukea hyödyllistä toimintaa, joten lukemiseen puhtaana ajanvietteenä suhtauduttiin epäluuloisesti. Kokoelman artikkelien tärkeä lähde on vuonna 2006 julkistettu, kaikille avoin kirjahistoriallinen HENRIK-tietokanta, joka sisältää tiedot kirjojen omistuksesta Helsingissä (ja nyttemmin myös Oulussa) vuoteen 1809 asti. Suomessa pidettäneen kansainvälinen kirjahistorian alan konferenssi vuon-

na 2010, joten lisää alan tutkimusta ja julkaisuja lienee luvassa.

Jos vuoden 2008 nobelisti J.-M. G. Le Clézio ei ole entuudestaan tuttu, kannattaa perehtyä Tuija Vertaisen kirjailijaesittelyyn Päivi Kososen, Hanna Meretojan ja Päivi Mäkirinnan toimittamassa teoksessa *Tarinoiden paluu: esseitä ranskalaisesta nykykirjallisuudesta* (Avain 2008). Eri maiden kirjallisuuksiin keskittyvän Café Voltaire -sarjan aloittavassa kokoelmassa esitellään 24 ranskalaista kirjailijaa sekä tarkastellaan tarinoiden voimaa, omaelämäkerrallisuutta ja yhteiskuntakriittisyyttä ranskalaisen kirjallisuuden keskeisinä teemoina. Ranskalaista nykykirjallisuutta käsitellään myös Mervi Helkkulan ja Ulla Tuomarlan toimittaman kokoelman *Le Réel et son envers* (Helsingin yliopisto 2007) artikkeleissa.

Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen oppiaineessa juhlittiin kesällä 2008 professori H. K. Riikosen 60-vuotispäiviä. Onnitteluna hänelle ojennettiin kauniilla Homeros-kansikuvalla koristettu, Janna Kantolan ja Heta Pyrhösen toimittama juhlakirja *Homeroksesta Hesu Hopoon: antiikin traditioiden vaikutus myöhempään kirjallisuuteen* (SKS 2008). Teos sisältää joukon professori Riikosen kollegoiden ja entisten oppilaiden onniteluartikkeleita, jotka heijastelevat päiväsankarin monopolivisia tutkimusalueita – antiikkia, James Joycen tuotantoa, kirjallisuushistoriaa, semiotiikkaa ja sarjakuvia.

Sanna Nyqvist ja Sari Kivistö

Tästä numerosta lähtien Avaimessa julkaistaan varsinaisten arvostelujen lisäksi kirjauutisia. Toivomme tietoja ilmestyneistä kirjallisuudentutkimuksista, erityisesti omakustanteista, laitossarjojen julkaisuista ja ulkomailla julkaistuista suomalaisten kirjallisuudentutkijoiden teoksista osoitteeseen avain-lehti@helsinki.fi.